

Kränkningar och disciplinära åtgärder i skolan

Ett juridiskt perspektiv för lärare

Maria Refors Legge
doktor i offentlig rätt · lektor i förvaltningsrätt

Uppdaterad till gällande rätt den 2 september 2026

Det här ska vi prata om den kommande timmen

1	Ett fall och en karta	Vi börjar i en konkret situation och tre juridiska lägen: agera, informera, lämna över
2	Kränkningar och nya regler	Begreppen och den nya informationsskyldigheten från 1 augusti 2026
3	När du behöver ingripa	Åtgärdstrappan, proportionalitet, fysiskt ingripande och rättsfall
4	Lärarens verktyg – och gränser	Utvisning, kvarsittning, mobilfri skoldag och när rektor tar över
5	Efter händelsen	Checklista, tillbaka till fallet och fem saker att ta med

Målet är inte att du ska bli jurist – utan att veta när du får agera och när du ska lämna över.

Tre juridiska lägen i lärarvardagen

Agera nu

- Stoppa våld, kränkningar och ordningsstörningar,
- Ge uppmaning,
- Visa ut ur undervisningslokalen,
- Omhänderta ett föremål som används störande, kränkande eller farligt.

Informera och följ upp

- Informera rektor vid allvarlig eller upprepad kränkning, vid sexuella trakasserier och alltid när någon i personalen påstås ha kränkt ett barn eller en elev,
- Säkra sakuppgifter.

Rektor beslutar

- Utredning efter upprepade störningar,
- Skriftlig varning,
- Omplacering,
- Nekat tillträde,
- Avstängning,
- Generell väskundersökning, och
- Polisanmälan enligt 6 a kap.

Samma händelse kan röra sig genom alla tre lägena.

Fyra frågor räcker långt

1

Vad försöker jag uppnå?

Trygghet, studiero eller att avvärja konkret fara.

2

Vilket stöd finns?

Skollagen, tillsynsansvaret eller i akuta fall nöd/nödvarn.

3

Finns ett mildare sätt?

Börja normalt med ord, avstånd, hjälp och avledning.

4

Vad gör jag efteråt?

Informera, dokumentera, följ upp och lämna över vid behov.

FALL

Vad gör du?

Under en lektion börjar två elever bråka med varandra. Det urartar till knuffar och skällsord och en av eleverna bröjar gråta.

Eleven som gråter skriker att: "Han gör så här mot mig hela tiden!"

Eleven Amir plockar upp en mobil ur sin ryggsäck och börjar filma bråket.

Diskutera två och två

- Vad stoppar du först?
- Vad får du göra med mobilen?
- Behöver rektor informeras?
- Vad behöver göras efter att situationen lugnat ned sig?

Vi återkommer till den här situationen längre fram.

Kränkning, konflikt eller trakasserier?

Kränkande behandling

Ett uppträdande som kränker en elevs värdighet utan samband med en diskrimineringsgrund. Kan vara fysiskt, verbalt, socialt eller digitalt.

Trakasserier

Ett uppträdande som kränker värdigheten och har samband med en diskrimineringsgrund. Sexuella trakasserier är en egen form.

Konflikt

Ömsesidiga motsättningar är inte automatiskt kränkande behandling. Men ordet "konflikt" får aldrig bli en ursäkt för att missa maktobalans, upprepning eller utsatthet.

Mobbning är inte ett eget lagbegrepp, men att en handling upprepas är ändå juridiskt viktig.

Ny ordning från 1 augusti 2026

ALLA HÄNDELSER Uppmärksamma · motverka · se till att det inträffade hanteras

Informera rektor

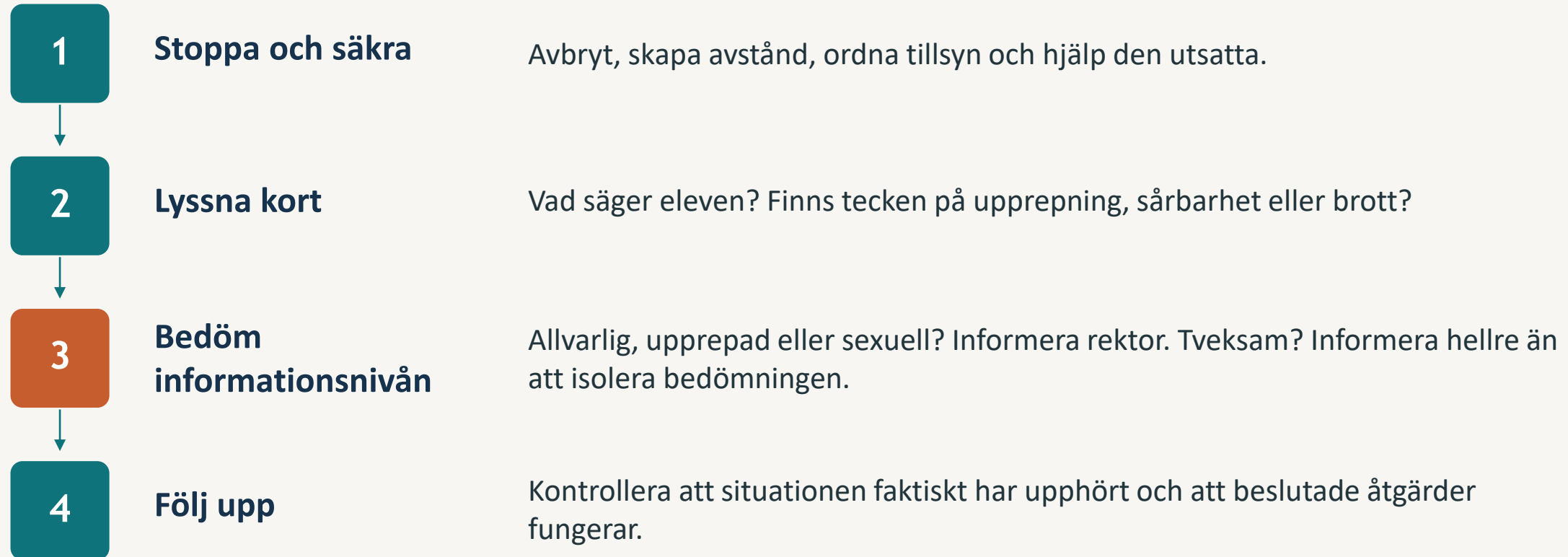
- Allvarlig kränkande behandling,
- Upprepad kränkande behandling,
- Allvarliga eller upprepade trakasserier, och
- Sexuella trakasserier.

Alltid när personal pekas ut

Om eleven anser sig ha blivit utsatt av någon i personalen ska rektor informeras, detta gäller utan krav på allvar eller upprepning.

"Informera" ersätter den tidigare generella anmälningsskyldigheten för personal.

Beslutsväg vid elev-elev-händelser

När en vuxen pekas ut gäller en skarpare väg

Samma informationsregel gäller även trakasserier och sexuella trakasserier av personal.

Dokumentera

1 Sakförlopp

Tid, plats, vilka som var där och vad du själv såg eller hörde. Skilj observation från andrahandsuppgift.

2 Åtgärd och syfte

Vad gjorde du? Vad försökte du avvärja? Hur länge pågick ett eventuellt fysiskt ingripande?

3 Nästa steg

Vem informerades? När och hur skedde det? Vilken uppföljning behövs för den utsatta, den som agerat och för gruppen?

Åtgärdstrappan i en akut situation

1

Tydlig uppmaning

Säg vad som ska upphöra och varför.

2

Avledning och avstånd

Kalla på kollega el. ändra placering på eleven.

3

Lagreglerad åtgärd

Utvisning och kvarsittning eller omhändertagande när rekvisiten är uppfyllda.

4

Fysiskt ingripande

Endast befogat och proportionerligt. Ingreppet ska vara så lindrigt och så kortvarigt som möjligt.

Trappan är en utgångspunkt – vid överhängande våld eller fara kan du behöva agera annorlunda.

Proportionalitet: fyra kontrollfrågor

1 Kommer åtgärden att fungera?

Finns ett tydligt samband mellan åtgärden och det du försöker stoppa?

2 Är åtgärden nödvändig?

Finns ett mindre ingripande alternativ som skulle kunna fungera?

3 Är intrånget rimligt?

Väg elevens integritet och möjliga skada mot nyttan av ingreppet.

4 Upphör ingreppet när behovet upphör?

Ett tillåtet ingripande kan bli otillåtet om det fortsätter för länge.

Syftet får aldrig vara hämnd, straff eller att ”markera”.

Fysiskt ingripande: gör så lite som möjligt - men tillräckligt

Kan vara tillåtet

- Att hålla isär elever som slåss,
- Att hindra att någon skadas,
- Att leda ut vid en fortsatt allvarlig störning,
- Att ta ett farligt föremål eller ett föremål som används på ett kränkande sätt,
- Att ingripa vid nöd eller nödvärn,
- **Observera** att det inte finns någon skyldighet att ingripa om du själv kan komma att bli skadad.

Inte tillåtet

- Örfil, mulning eller bestraffning,
- Våld efter att faran har upphört,
- Skadande grepp utanför nöd/nödvärn,
- Långvarig fasthållning,
- Tvång bara för att "vinna" en konflikt.

Kalla på hjälp tidigt. Ensamarbete gör både situationen och efterhandsbedömningen svårare.

Fyra rättsfall - samma huvudfråga

Var ingripandet befogat, proportionerligt och utan bestraffningssyfte?

1988

Äppelkastningen

Smärtsamt nackgrepp →
ringa misshandel

2009

Läraren och elevassistenten

Fortsatt
tvång/bestraffning →
misshandel

2016

Örfilen

Örfil efter provokation →
otillåten och kränkande
behandling och misshandel

2020

Soffan i rasthallen

Mycket kort och milt grepp
samt specialistkompetens
→ tillåtet i situationen

Praxis ger inga standardsvar – för detta kräves en situationsspecifik bedömning.

Två disciplinära beslut som läraren själv kan fatta

Utvisning ur undervisningslokalen

- Störning eller olämpligt uppträdande,
- Normalt först efter uppmaning,
- Direkt vid våld, hot eller kränkning,
- Högst återstoden av undervisningspasset,
- **Observera att skolans tillsynsansvar består!**

Kvarsittning

- Samma grundförutsättningar som vid utvisning,
- Lärare eller rektor beslutar,
- Eleven ska stå under uppsikt,
- Högst en timme före undervisningen eller efter skoldagens undervisning,
- Observera att kvarsittning inte är ett “straff”.

Från 1 augusti 2026 finns inget lagstadgat krav att dokumentera dessa två åtgärder – men lokala rutiner och uppföljningsbehov kvarstår.

Mobilfri skoldag

1 Huvudregel

I de obligatoriska skolformerna, fritidshemmet och öppen fritidsverksamhet samlas mobilen in vid skoldagens början och återlämnas vid skoldagens slut.

2 Undantag

Rektor eller lärare får göra undantag för pedagogisk användning, stöd eller särskilda skäl. Även utbildning utanför skolan kan kräva undantag.

3 Omhändertagande

Rektor eller lärare får omhänderta utrustning för att förebygga störning eller kränkande fotografering och filmning.

Använd aldrig väskundersökningsregeln bara för att leta efter en mobil.

När går frågan över till rektor?

Lärare

uppmaning · utvisning · kvarsittning · omhändertagande av föremål · mobilundantag

Rektor

utredning · skriftlig varning · tillfällig omplacering · placering utanför skolan · avstängning

Rektor personligen

nekat tillträde · avstängning i obligatoriska skolformer · generell väskundersökning

Lärarens uppgift: säkra observationer, bidra i utredningen och genomföra pedagogiska stöd- och uppföljningsåtgärder.

Väskor och misstänkta brott: läraren lämnar över

Väskundersökning

- Väskor får undersökas om det är befogat för att begränsa risken för ordningsstörningar, kränkningar, brott eller för att upprätthålla säkerheten,
- Rektor beslutar om kontroll av obestämt antal elever,
- En sådan undersökning ska utföras av rektorn eller personer som särskilt har utsetts av rektorn för uppgiften,
- Konkret, befogat och proportionerligt,
- Aldrig tvång eller våld vid vägran,
- Undersökningen ska dokumenteras.

Polisanmälan

Rektor ska anmäla misstänkt brott av elev om inte övervägande skäl talar emot.

Läraren:

1. Stoppar och säkrar (om detta kan ske utan risk för lärarens säkerhet),
2. Informerar rektor,
3. Bevarar sakuppgifter.

Akut fara eller misstänkt vapen/narkotika? Följ säkerhetsrutinen och kontakta polis.

Efter en svår händelse: sex steg innan dagen är slut

1 Säkerhet

Är alla trygga och under tillsyn?

2 Omsorg

Har den utsatta och övriga berörda fått stöd?

3 Information

Har rätt person, särskilt rektor, fått veta?

4 Sakuppgifter

Är tid, plats, förlopp och åtgärder säkrade?

5 Vårdnadshavare

Vem kontaktar, när och med vilket innehåll?

6 Uppföljning

När kontrolleras att det inträffade inte fortsätter/händer igen?

Skolans lokala rutin ska tala om vem som gör vad – juridiken sätter miniminivån.

Tillbaka till fallet: en möjlig handlingsordning

1

Stoppa knuffarna

Skapa avstånd och kalla på hjälp vid behov.

2

Stoppa filmningen

Ge tydlig uppmaning; mobilen kan omhändertas för att förebygga kränkande filmning.

3

Skydda och lyssna

Ta hand om eleven som gråter och fånga upp uppgiften ”hela tiden”.

4

Informera rektor

Uppgiften ”hela tiden” kan tyda på upprepning.

5

Säkra sakuppgifter

Notera förlopp, åtgärder, involverade och uppföljning.

Fem saker att ta med

- 1 Hantera alla kränkningar – informera rektor vid allvar, upprepning, sexuella trakasserier eller när personal pekas ut.
- 2 Börja så lindrigt som situationen tillåter; fysiskt ingripande ska vara kort, befogat och proportionerligt.
- 3 Utvisning och kvarsittning kan läraren besluta om. Tyngre åtgärder ligger hos rektor.
- 4 Dokumentera sakligt när det behövs för ansvar, mönster och uppföljning.
- 5 När du är osäker: säkra, kalla på hjälp, informera rektor och följ upp.